

PEDAGOGY AND EDUCATION

Психолого-педагогічне обґрунтування розвитку емоційного інтелекту молодших школярів у системі Нової української школи

Лесик Анжеліка Сергіївна¹, Сапранкова Катерина Володимирівна²

¹ доцентка кафедри педагогіки, кандидатка педагогічних наук;
Бердянський державний педагогічний університет; Україна

² здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти;
Бердянський державний педагогічний університет; Україна

Анотація. У дослідженні розкривається поняття емоційного інтелекту як фундаменту розвитку гармонійно розвиненої особистості молодших школярів у системі Нової української школи. Уточнено поняття «емоційний інтелект», «компетентності особистості», «емоційна компетентність» з огляду на історичні та сучасні нариси. Визначено особливості розвитку емоційного інтелекту здобувачів початкової освіти, акцентовано увагу на особливостях структури емоційного інтелекту молодших школярів та його розвитку. Досліджено детермінанти прояву емоцій у контексті психічних особливостей особистості, схарактеризовано та проаналізовано особливості прояву емоційного інтелекту, комплекс його компонентів. Виокремлено характеристику особистості у питанні розвитку емоційної компетентності молодших школярів.

Ключові слова: емоційний інтелект; компетентності особистості; емоційна компетентність.

Сучасне суспільство багатоаспектне, багатогранне та складне у своєму функціонуванні, воно має тенденцію до постійних та стрімких змін. Систематичне зростання суспільства у багатьох соціальних позиціях обумовлює потребу у розвитку потенціалу емоційного інтелекту з метою адаптації, соціалізації та самореалізації особистості сучасної людини. Беззаперечною є теза про те, що сутністю життєдіяльності кожної особистості є її емоційна та вольова сфери, оскільки сенс життя людини тільки тоді набуває позитивної позиції, коли вона має можливість керувати емоційною складовою своєї психіки. Дослідження емоційної сфери особистості почалося ще задовго до повноцінного розвитку суспільства, а вивчення дослідниками спектру емоцій почалося приблизно у середині ХХ століття. Розгляд питання

PEDAGOGY AND EDUCATION

щодо прояву емоцій людиною має своє відображення і у контексті освітнього процесу.

Зазначимо, що питанням розвитку емоційного інтелекту молодших школярів займалися більшість вітчизняних науковців, серед них: С. Дерев'янку, Н. Коваль, А. Ковінько, М. Козігора, Т. Котик, Р. Шпіц, М. Яцюк та інші.

У сучасних наукових дослідженнях питання емоційного інтелекту в освітньому процесі знаходить своє відображення не тільки у відповідній літературі, а й у реформах освітнього середовища. Так, згідно закону України «Про освіту» та із запровадженням концепції Нової української школи – проблема розвитку емоційного інтелекту набула значних змін. Відповідно до зазначеної нами освітньої реформи, розвиток емоційного інтелекту здобувачів є пріоритетним завданням у системі сучасної освіти, а розвиток ключових компетентностей школярів включає у себе й розвиток емоційного інтелекту, що є важливим підґрунтям для становлення дитини як особистості.

Вперше поняття про емоційний інтелект було введене американськими психологами Джоном Майером та Пітером Саловеем, які стверджували, що емоційний інтелект являє собою складне інтегративне утворення особистості і має свою відповідну модель, що включає чотири складові, а саме: ідентифікацію емоцій, використання емоцій, розуміння та управління емоціями. Сучасні трактування емоційного інтелекту набули значного розширення. Проаналізувавши відповідні теоретико-методологічні положення з питань розвитку емоційного інтелекту, ми визначились із поняттям «емоційний інтелект» і можемо висвітлити його значення згідно декількох джерел. Відповідно трактування Р. Шпіца «емоційний інтелект» являє собою комплекс різного виду компетенцій особистості, а саме: свідомості, здатності управляти собою, соціальну чуйність та управління взаємовідносинами з оточуючими [3, с. 198].

Дослідниця розвитку емоційного інтелекту С. Дерев'янку характеризує визначення «емоційний інтелект» як здатність до розуміння та управління емоціями [1, с. 7].

Професорка Т. Котик доводить, що «емоційний інтелект» є способом і формою поведіння людини з самою собою і довколишнім. Емоційний інтелект, на думку авторки визначення, характеризується точністю оцінки та вираженням емоцій, здатністю визначати емоції поза думками, фізичним станом, зовнішнім виглядом та поведінкою. Науковиця переконує нас, що емоційний інтелект має на меті здатність до розуміння власних емоцій та емоцій інших людей і розвитком навичок пов'язаних

PEDAGOGY AND EDUCATION

з емоціями відповідних потреб [2, с. 14-15].

Можемо прослідкувати логічність та послідовність у викладі думок багатьох науковців щодо визначення поняття емоційного інтелекту. Між тим, за даними М. Яцюк, емоція як психічний процес має свою певну детермінанту виникнення. Дослідниця наводить схематичний ланцюг виникнення емоцій, що характеризується таким чином: сприймання – первинна оцінка – дослідницька активність – особистісне значення емоцій у відповідній ситуації – вторинна оцінка – тенденція до дій – емоція як прояв наміру у переживанні, фізіологічних змінах і моторних реакціях. Логічним є ствердження, що в інтелектуальних операціях з емоціями існують відповідні *компетентності особистості*, а саме:

- перцепція та оцінка емоцій (власних та інших людей);
- порівняння емоцій з емоціями інших за подібністю та розбіжністю;

- впізнавання та осмислення емоцій;
- регулювання емоцій (власних та інших людей);

Вищезазначені компетентності моделюють повну картину емоційного інтелекту та його функцій. Під *емоційною компетентністю* дослідниця розуміє відповідний комплекс характеристик особистості: знання про себе, вміння керувати власними емоціями, сміливість у прийнятті важливих та складних рішень, передбачення перешкод, спрямований вплив на дії інших, здорове вирішення міжособистісних конфліктів, посилення поваги до власної особистості, уміння стимулювати людей до певної діяльності, тощо. Не менш важливим у розвитку емоційного інтелекту є комунікативний потенціал особистості, адже він спрямований переважно на продукування та осмислення власних емоційних переживань відносно тієї ситуації, що склалась з особистістю. Таким чином, беззаперечним буде той факт, що емоційний інтелект спрямований на прийняття рішень ґрунтуючись відображенням і осмисленням емоцій, що є диференційованими оцінками подій, які несуть суто особистісний сенс [4, с. 6, 11].

Отже, емоційним інтелектом, таким чином, називають здатність особистості до усвідомлення, прийняття та управління власними емоціями, станами та почуттями, а також емоціями інших людей. Відповідно до цього, такі уміння формуються у молодших школярів із самого періоду їхнього народження і розвиваються протягом життя. Структурними компонентами емоційного інтелекту, безсумнівно, стануть внутрішні та зовнішні аспекти, які мають безпосередній вплив на прояв емоцій. Зазначимо, що внутрішній аспект

PEDAGOGY AND EDUCATION

характеризується усвідомленням власних почуттів, самоконтролем, впевненістю у собі, мотивацією, успішністю, оптимізмом, гнучкістю, відповідальністю. Між тим як зовнішній аспект характеризується тим, яким чином особистість взаємодіє з оточуючими, а саме: достатня розвиненість емпатії, комунікативних навичок, толерантного ставлення до інших, відкритість, чуйність, діалогічність. Таким чином, вплив емоційного інтелекту на особистість молодших школярів найбільше проявляється у когнітивній позиції, адже вона включає у себе уявлення про свої емоції та емоції інших, вміння ними керувати та підпорядковувати їх.

References:

- [1] Дерев'янка С. П. Феменологія емоційного інтелекту : навч.-метод. посіб. Чернігів : Десна Поліграф, 2016. 304 с.
- [2] Котик Т. М. Нова українська школа: теорія і практика формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи : навч.-метод. посіб. Тернопіль : Астон, 2020. 187 с.
- [3] Шпіц Р. І., Коваль Н. О. Розвиток емоційного інтелекту учнів початкової школи в контексті мистецької освіти. *Молодий вчений*. 2021. № 11. С. 197–200.
- [4] Яцюк М. В. Емоційний інтелект особистості (на хвилі Нової української школи) : навч.-метод. посіб. Вінниця : Діло, 2019. 105 с.